

گزارش هائی از فعالیت صنعتی ایران پس از جنگ

چندی است که ما بین دولت ایران و اتحاد جماهیر شوروی قرارداد تاسیس کارخانه ذوب آهن بسته شد و حتی مقدمات کار هم آماده شده است .
و بدین ترتیب آرزوی چهل ساله ملت ایران تحقق مییابد .

خواننده عزیز خوب میدانند که در این مدت چهل سال هر گاه که سخن از آوردن ذوب آهن و صنایع سنگین در ایران میشد نظرات مخالف و موافق نیز بمیان میآمده است که خلاصه کلامشان این بود :
موافقان می گفتند :

۱- ما همواره در تحت فشار اقتصادی و سیاسی کشور هائی هستیم که دارای «اقتصاد مسلط» میباشد به این دلیل که خود فاقد صنایع سنگین میباشیم . تاسیس کارخانه ذوب آهن و ایجاد صنایع سنگین از نفوذ آنها خواهد کاست و ما زیر بار تحمیلات آنها نخواهیم رفت .

۲- بیکاری و فقر را در صورتی میتوان از بین برد که کارخانه ذوب آهن در ایران بکار افتد چه در آن صورت هزاران نفر جوان بکار گمارده خواهند شد .

۳- تاسیس کارخانه ذوب آهن و صنایع سنگین توسعه اقتصادی کشور را تسریع می کند .

۴- تاسیس کارخانه ذوب آهن سبب میشود که از ورود روزافزون انواع ماشین آلات به داخل کشور جلوگیری کرد و در نتیجه مانع از خروج ارز گردید .

۵- بخوبی میتوان از معادن دست نخورده مملکت خودمان بهره برداری کرد .

مخالفان می گفتند :

۱- اگر ذوب آهن بیاوریم «خرج» آن «دخل» خودش را در نمیآورد بدین معنی که هزینه هنگفت کارگذاری ذوب آهن از يك سو و مخارج روزانه فنی و پرسنلی از سوی دیگر و نداشتن بازار فروش مصنوعات داخلی درمخارج و حتی توی مملکت خودمان به جهت وجود ماشین آلات بحد وفور و بی علاقه گی مردم به مصنوع وطنی سبب میشود که علاوه بر اینکه دردی دوا نشود درد دیگری افزوده گردد . مشکلات اقتصادی جدیدی پیش آید که حل آنها نیز با تحمل خسارات زیاد همراه خواهد بود .

۲- اصولاً کشور ما يك کشور خلاقى است و ۷۵ درصد جمعیت آنرا روستائیان تشکیل میدهند - حمایت از آنها و تقویت قوه مالی شان از طریق ایجاد شرکتهای تعاونی روستائی بهتر و سهلتر میتواند در پیشرفت اقتصاد کشور موثر باشد .

۳- ایجاد کارخانه ذوب آهن و صنایع سنگین سبب هجوم روستائیان بشهرها میگردد . و چون امکانات لازم و کافی در زمینه های : مسکن ، غذا ، بهداشت ، فرهنگ ، تفریحات و غیره فراهم نیست مشکلات عدیده‌ای پیش میآید .

۴- بهتر آنست که حمایت از صنایع کوچک ادامه یابد و به تدریج کشور را صنعتی کرد .

و بالاخره دولت نظر دسته اول را به مرحله عمل درآورد بدین ترتیب که : ۱- هزینه هنگفت کارگزاری کارخانه ذوب آهن را با واگذاری امتیاز گاز نفت به روسها در گروه آنها نهاد . ۲- با اجرای قانون اصلاحات ارضی و تاسیس شرکتهای تعاونی روستائی و تقویت و حمایت زارعین کشور و توجه خاص به روستاها نظر مخالفان را نیز مرعی داشت .

نگارنده بی مناسبت ندید که گزارشی از فعالیت های صنعتی ایران پس از جنگ را که قبلاً به توصیه و راهنمایی آقای دکتر شاهپور راسخ استاد دانشگاه برای درس جامعه شناسی صنعتی تهیه کرده بود به همین مناسبت به خوانندگان عزیز تقدیم دارد :

ابتدا صنایع را به دو قسمت می کنیم : ۱- صنایع قدیم ۲- صنایع جدید .

صنایع قدیم همان صنایع دستی است که بیشتر جنبه هنری دارد و مبین ذوق و سلیقه ایرانی است که مورد توجه خارجیان نیز میباشد - تنوع صنایع دستی در ایران بسیار زیاد است و صنعتکاران در هر دوره‌ای از زمان بنا به اقتضای سلیقه روز آثاری بوجود آورده‌اند که از نظر بدعت و تازگی اصیل بوده و تا به امروز نیز مقبول همه است .

صنایع دستی عبارتند از : صنایع نساجی مانند قالی بافی ، گلیم بافی ، پارچه بافی - که مضاف بر اینها باید نمود مالی ، رنگرزی ، ملیله دوزی ، قلم کاری ، و گل دوزی را هم نام برد .
صنایع فلزی : مانند مسگری ، آهن گری ، حلبی سازی ، زرگری ، مرمصیح ، و نقره کاری .

صنایع چوبی : مانند درودگری ، منبت کاری ، خاتم کاری ، مشبك کاری ، كنده کاری .

صنایع سنگی : مانند حجاری ، مجسمه سازی ، سنگبری .

صنایع گلی : مانند كوزه گری ، ظروف سازی ، كاشی کاری .

صنایع شیشه سازی : كه از قرن هفتم میلادی (مطابق با قرن دوم هجری) معمول بوده است .

صنایع متفرقه : از قبیل افزار کشاورزی چون آبدنگ ، خیش ، سنگ آسیا ، نقاشی و متعلقاتش چون تذهیب مینیاتور ، آب رنگ ، رنگ روغن .

در بدو امر اینطور بنظر میرسد كه گفتگو درباره صنایع قدیمی زائد است . ولی زائد نیست چون صنایع قدیم ایران هنوز هم رایج است . منتها تعدادی از این صنایع مانند پدیده های دیگر جامعه تحت تاثیر عامل جنگ و نفوذ تمدن غربی قرار گرفته است . این تاثیر پذیری بطور غیر مستقیم نه تنها در كشور ما بلکه در سراسر گیتی بچشم میخورد : چنانچه قالی بافی ، نقاشی ، مجسمه سازی ، كاشی کاری و فلزهییب .

بی تردید مجسمه های امروز با مجسمه های پیش فرق فاحش دارد . چنانكه نقاشی های «كوبیسم» ، «امپرسیونیسم» ، «كمپوزیسیون» كه امروز در كشور ما رواج دارد با نقاشی های استاد بهزاد در دوره صفویه و سبك كلاسیك فرق میکند . (درموزه هنر های ملی هنرهای زیبای كشور يك فرش با نقوش كوبیسم یافته شده پهلوی فرش های قدیمی قرار گرفته است كه تغییر فرم را در این هنر بصورت بارزی نشان میدهد .)

در كاشی کاری نیز كمتر اثری از ظرافت كهن اختصاصی مردم ما بچشم میخورد . ولی با وجود مخدوش بودن اصالت هنری صنایع دستی يك چیز را نمی شود منكر شد و آن خواسته «بازار» است - «بازار» اینطور می خواهد و صنعتكار هر گاه هنرمند نباشد یعنی چشم داشتش مادی بوده باشد ، ناگزیر با شرایط سخت اقتصادی روز نمی تواند بسازد . و برای ارتقاء سطح فروش ، «كالايش» را بهر شكلی حتی مبتذل بی بازار عرضه میدارد .

۲- صنایع جدید : صنایع جدید به دو شكل منجلی است یا اینکه این صنایع قدیمی بوده اند و با ورود دستگاه ماشین پس از جنگ تكامل حاصل کرده تغییر هیئت داده اند و یا اینکه كاملا جدیدند و از خارج به ایران وارد شده اند - قسمت اول مانند صنایع نساجی كه در ایران از دوره هخامنشیان و ساسانیان معمول بوده است . منتها با آلات و افزار ساده و چوبین كه امروزه كارخانه های عظیم جای گزین آنها شده است كه هم

اکنون در حدود ۶۰۰۰۰ کارگر در کارگاههای مختلف کشور به آن اشتغال دارند. و یا صنایع چوبی که آنها نیز از دوره هخامنشیان معمول بوده است: نوع ساده اش قدیمی است و با دست افزار و افزار خراطی انجام می پذیرد و نوع کاملتر آن چوبری ماشینی است، که عملیات برش و رنده و پرداخت را انجام میدهد. تعدادی کارگاههای چوبکاری دستی کم و بیش در رشت و کردستان و رضاییه و اصفهان متمرکز است. کار این کارگاهها تهیه جعبه ها، میز، صندلی، تخته نرد، شطرنج و سایر اشیاء تجملی است. قسمت دوم از صنایع جدید:

ابتدا توضیحی میدهم و بعد می پردازیم به انواع آن: پیش از جنگ بین الملل دوم صنایع کشور تحت حمایت قانون انحصار بازرگانی قرار داشت و مقررات این قانون هنوز هم بقوت خود باقی است: - واردات بوسیله سهمیه تعیین میگردد و سپس جواز ورود داده میشود. صادرات تحت مقررات مخصوصی است.

روشن است که انحصار بازرگانی باعث تعادل و موازنه اقتصاد کشور است. در دوره اعلیحضرت فقید حمایت از صنایع داخلی در درجه اول اهمیت قرار داشت. کوشش برای صنعتی کردن ایران از ۳۹ سال پیش است. چنانکه از سال ۱۳۰۴ تا ۱۳۲۰ در حدود ۱۰۰ موسسه صنعتی و معدنی تاسیس گردیده است. که از جمله کارخانه قند از چغندر، ۲ کارخانه منسوجات نخی، یک کارخانه حریر بافی، یک کارخانه سیمان، دو کارخانه کتسرو سازی و نه موسسه استخراج معدن بود.

با خروج متفقین در ایران قانون انحصار بازرگانی قوتش را عملاً از دست داد، و نتیجه آن ورود بی حساب انواع کالای خارجی و عدم رونق صنایع داخلی گردید. و همین امر سبب شد که دولت ایران به خود بیاید و سیاست پیشین را اتخاذ کند و با همین فکر به تنظیم اولین برنامه عمرانی هفت ساله در سال ۱۳۲۸ همت گماشت. میزان سرمایه گذاری دولت در صنایع و معادن طی برنامه هفت ساله اول و دوم قابل ملاحظه بود. مدت برنامه اول مبلغ ۱۱۸ میلیون ریال توسط دولت در صنایع سرمایه گذاری گردید. قسمت اعظم این مبلغ برای تکمیل دو کارخانه قند، ادامه کارخانه چیت سازی تهران، خرید ماشین آلات برای دو کارخانه جدید نساجی و مشارکت دولت در شرکت سیمان فارس صرف گردید.

در طی برنامه هفت ساله دوم که پس از تقلیل وجهی که برای صنایع پیش بینی نشده بود مبلغ ۶۷۶۵ میلیون ریال با هشت درصد کل هزینه برنامه دوم به صنایع تخصیص یافت. قسمت بیشتر این مبلغ جهت

تاسیس دو کارخانه سیمان - تکمیل دو کارخانه شکر و دو کارخانه نساجی و تعدادی طرحهای کوچک دیگر صرف گردیده است . البته فعالیت های صنعتی کشور منحصر به دولت نبوده و نقش سرمایه گذاران خصوصی در پیشرفت صنعت از سال ها پیش خصوصا در مدت چند سال اخیر که دولت اعتبارات در اختیار سرمایه گذاران خصوصی گذاشته قابل اهمیت بوده است .

در خرداد ۱۳۳۶ در نتیجه ارزیابی پشتوانه اسکناس مبلغ ۷۱۱ میلیارد ریال اعتبار جدید در جریان گذاشته شد و از این مبلغ با سرمایه گذاران خصوصی مبلغ ۵۲۱۱۶ میلیون ریال قرارداد وام به منظور سرمایه گذاری در صنایع به امضاء رسید که قسمت اعظم آن دریافت شده است . وام های پرداختی به افراد و موسسات خصوصی در صنایع زیر بکار رفته است که نسبت وام دریافتی به تفکیک در صد ها مشخص شده است :

درصد کل وام های دریافتی	صنعت
۳۶	نساجی
۲۵	شکر
۱۲٫۶	شیمیائی و داروسازی
۹	تهیه مواد غذایی
۷	مصالح ساختمانی
۳٫۳	پلاستیک و لاستیک
۲٫۶	استخراج معدن
۱٫۵	چرم
۱٫۳	مقواسازی و چوب
۵٫۸	سایر صنایع
۱۰۰	

با توضیحی که از وضع صنعت پس از جنگ بیان داشتیم لازم می آید که انواع صنایع جدید را نام برده وضع آنها را روشن نمائیم :

- ۱- صنایع وابسته به کشاورزی .
- ۲- صنایع غذایی .
- ۳- صنایع مشروبات الکلی و غیرالکلی و دخانیات .
- ۴- صنایع نساجی .
- ۵- صنایع چوب .

- ۶- صنایع چرم .
 ۷- صنایع لاستیک .
 ۸- صنایع شیمیائی و داروئی .
 ۹- صنایع مشتق از ذغال سنگ و نفت .
 ۱۰- صنایع غیر فلزی به استثنای نفت و ذغال .
 ۱۱- صنایع فلزی غیر از ماشین آلات .
 ۱۲- ماشین و ترانسفورماتور .
 ۱۳- صنایع تولید نیرو .
 ۱- صنایع وابسته به کشاورزی : که عبارتند از کارخانه های پنبه پاک کنی و تهیه تخم نوغان و ابریشم .
 کارخانه های پنبه پاک کنی بیشتر در استانهای دوم و مرکزی و نهم متمرکز شده است و کارخانه تهیه تخم نوغان که در استان نهم بکار گذاشته شده است تعداد کارکنانش بالغ بر ۷۹۰ نفر و محصول سالیانه آن ۱۷۶۶۲۰ کیلوگرم میباشد - کارخانه تهیه ابریشم «گیلان تعداد کارکنانش ۲۶۸ و محصول سالیانه اش ۱۵۱۰۱ کیلوگرم ابریشم است .
 در جدول زیر وضع کارخانه های پنبه پاک کنی در سراسر کشور نشان داده شده است :

استان	تعداد کارخانه	تعداد کارکنان	میزان محصول تصفیه شده به تن
مرکزی	۷	۱۶۱	۵۲۲۱
دوم	۳۸	۱۵۲۴	۶۰۵۱۹
سوم	۴	۲۲	۱۷۲۰
چهارم	۲	۲۲	۱۹۵
پنجم	۳	۵۹	۸۹۲
ششم	۳	۵۷	۱۳۳
هفتم	۴	۶۶	۶۸۹۵
هشتم	۵	۹۵	۱۰۸۳
نهم	۱۷	۵۹۱	۱۶۵۷۵
دهم	۶	۴۸	۹۸۸
جمع	۸۹	۱۶۵۵	۹۴۲۲۱

۲- صنایع غذایی: مساله تامین غذای مورد احتیاج مردم که با افزایش روزافزون جمعیت^۱ مواجه است در درجه اهمیت زیادی قرار دارد، زیرا کم غذایی است که عامل اصلی افزایش یا کاهش جمعیت میباشد. از اینرو بسط و توسعه غذایی کاملاً ایجاب میکند. صنایع غذایی شامل فعالیت های گوناگون میباشد که بترتیب چند فعالیت مهم را یادآور می شویم:

الف خشکبار: کارخانه های خشکبار بیشتر در استان های حاصلخیز و بخصوص در استان های سوم و چهارم و نهم متمرکز شده است. محصولات خشکبار یکی از اقلام مهم صادرات کشور است. بزرگترین فروش آن در آلمان و اتحاد جماهیر شوروی است. در جدول زیر وضع خشکبار ایران در استان های مختلف مشخص شده است.

در این جدول وضع کارخانه های خشکبار کشور در استانهای مختلف نشان داده شده است

استان	تعداد کارخانه	تعداد کارکنان	مقدار محصول به تن
مرکزی	۵	۱۶۱	۲۰۲۰
اول	۲	۳۸	۵۳۵
سوم	۶	۲۳۲	۲۰۵۲
چهارم	۴	۱۹۰	۳۱۰۵
پنجم	۹	۷۳۰	۲۳۵۱
نهم	۸	۴۳۷	۸۰۸۰
جمع	۳۴	۱۷۷۸	۱۸۱۴۳

ب. کنسر و کمپوت سازی: تهیه کنسرو و کمپوت از چند سال قبل در ایران شروع شده و بتدریج افزایش یافته است.

۱- بر طبق آمار سرشماری سال ۱۳۳۵ میزان سالیانه ولادت در ایران ۴۵ و ۵۰ در هزار و میزان مرگ و میر در حدود ۲۱ تا ۲۴ در هزار است بطور متوسط جمعیت ایران ۲۵ در سال افزایش مییابد.

بیشتر کارخانه های کنسرو و کمپوت سازی ایران بعلت فراوانی مواد اولیه «میوه» در استان های مرکزی و استان نهم متمرکز شده است. درجدول زیر وضع کمپوت سازی ایران را ملاحظه میفرمائید:

وضع کارخانه های کنسرو و کمپوت سازی کشور

استان	تعداد کارخانه	تعداد کارکنان	میزان محصول به هزار قوطی	میزان محصول به هزار شیشه
مرکزی	۷	۶۹۵	۵۰۰۱	۳۳۰
اول	۱	۱۷	۴۹۰	—
دو	۱	۳۶	۱۶۱	۶۸
سوم	۱	۳۶	۶۰	۳۳۰
نهم	۴	۱۶۵	۹۳۰	—
دهم	۲	۳۷	۲۲۰	۵
جمع	۱۶	۹۸۶	۶۸۶۲	۷۳۳

ج. صید و تهیه ماهی: انحصار ماهی گیری و تهیه فرآورده های ماهی در سواحل جنوبی دریای خزر در مهرماه ۱۳۰۶ بمدت ۲۵ سال ب شرکت مختلط ایران و شوروی واگذار گردید ولی پس از اتمام مدت قرارداد از تاریخ یازده بهمن ۱۳۳۲ ماهی گیری در سواحل دریای خزر ملی گردید. برای ادامه عملیات ماهی گیری در این سواحل در سال ۱۳۳۱ شرکت جدیدی بنام شرکت شیلات ایران برای مدت نامحدودی تاسیس شد.

از لحاظ صید ماهی و تهیه محصولات آن، موسسات ماهی گیری شمال به چهار ناحیه بشرح زیر تقسیم میگردد:

ناحیه یک که مرکز آن پهلوی است. ناحیه دو که مرکز آن بندر حسن کیاده است. ناحیه سه که مرکز آن بخش بابلسر است. ناحیه چهار که مرکز اداری آن در شیلات سیاه آب و مرکز بهره برداری آن آشور کوچک است. نواحی نامبرده تابع اداره شیلات شمال می باشد که مرکز آن بندر پهلوی است سرمایه اولیه شرکت هشتاد میلیون ریال و تعداد کارکنان آن عبارتند از: کارمند ۲۱۵ نفر، کارگر دائم ۹۳۳ نفر، راننده و خدمتگزار

جزء و تلفنچی ۶۰ نفر کارگر فصلی و موقت ۳۰۰۰ نفر کل صادرات فروش انواع ماهی و خاویار در سال ۳۸ و ۳۹ - ۳۹۹۵۵۵۵۸۸۱ کیلو به ۲۷۲۶۶۸۹۳۳۰ ریال بوده است. کل فروش انواع ماهی و خاویار در تهران در سال ۳۸-۳۹ ۱۱۱۳۹۴۶۹۴۱۹ کیلو به ۴۸۵۳۸۴۳۰ ریال بوده است.

هـ - برنج کوبی: چون اکثراً مزارع برنج ایران در شمال واقع شده است بنابراین بیشتر کارخانه های برنج کوبی در همین مناطق قرار گرفته و همه ساله مقدار زیادی برنج تهیه و بیازار عرضه میکنند. مقداری از آن نیز بخارج صادر میگردد. در ایران ۹۱۷ کارخانه برنج کوبی بکار گذاشته شده که بیشتر آنها در استان های یک و دومتمرکز شده است. کل کارکنانشان بالغ بر ۳۲۷۹ نفر و کل محصولاتشان ۲۹۵۱۱۰ تن است.

و - صنعت قند: تاریخچه قند در ایران کاملاً روشن نیست ولی آثار تاریخی حکایت از این میکند که در قرون اولیه هجری خوزستان و شوشتر محل کشت چغندر قند بوده است و در کارگاههای محلی قند تهیه میگرددیده است. در زمان حکومت سلاطین صفویه قلم نیشکر از هندوستان بهمازندران آوردند و کشت آن بتدریج رواج یافت، بطوریکه پس از سالها هنوز بقایای آن در مناطق شمال دیده میشود. اولین اقدام قند سازی ایران به صورت امروزی احداث کارخانه کهریزک به سال ۱۲۷۲ بوده است ولی بعلت مشکلات سیاسی تعطیل گردید و مجدداً در سال ۱۳۱۰ شروع به فعالیت نمود و اولین اقدام اساسی در صنعت قند سازی ایران احداث کارخانه قند سازی کرج است که در سال ۱۳۱۱ بکار افتاد و پس از آن کارخانه های قند شاهی و ورامین در سال ۱۳۱۳ و شاه آباد و مرو دشت در سال ۱۳۱۴ و میاندوآب و آبکوه در سال ۱۳۱۵ نصب شدند و چون نتیجه کشت چغندر قند در شاهی رضایت بخشی نبود پس از سه دوره بهره برداری کارخانه مزبور را به شاهزادگان منتقل نمودند.

در سالهای اخیر نیز کارخانه های قند با سرمایه خصوصی و با استفاده از وام صنعتی وزارت صنایع و معادن شروع به فعالیت کردند که یکی از آنها کارخانه تصفیه شکر اهواز است که در سال ۱۳۳۶ در اهواز نصب گردید. و دیگر کارخانه قند فریمان است که با استفاده از وام صنعتی دایر شده است. هم اکنون با تشویق و حمایتی که دولت از صنایع خصوصی به عمل میآورد امید توسعه آن زیاد است.

کل کارخانه های قند در کشور تا سال ۱۳۳۹-۱۵ که کل کارکنانش بالغ بر ۵۹۴۴ نفر و چغندر مصرفی آن ۶۷۷۰۰۶ تن و کل شکر

زرد مصرفی آن ۶۷۱۸۵ و محصول قند آن ۱۱۴۴۷۷ تن و کل محصول شکر آن ۴۴۶۳۸ تن میباشد.

ز. صنعت چای: چای از جمله محصولات غذایی است که مورد مصرف قاطبه مردم بوده و با افزایش روز بروز بر میزان مصرف آن در کشور افزوده میشود، و هر سال سازمان های مربوط بعنوانین مختلف (دادن بذر خوب، مساعده، پیش خرید) زارعین را تشویق به کشت چای مینمایند. محل مناسب برای کشت چای. شمال ایران است. در سالهای اخیر در اثر مرغوب شدن چای کشور علاوه بر ازدیاد مصرف داخلی مقدار کمی هم به خارج صادر میشود. طبق آمار موجود در سال ۳۹ تعداد ۸۲ کارخانه چای سازی در کشور مشغول به فعالیت بوده اند، از این کارخانه ها که بطور کلی در استان های اول و دوم واقع شده اند بالغ بر ۷۲۹۶ تن محصول بدست آمده است.

وضع کارخانه های چای سازی کشور در سال ۱۳۳۹

استان	تعداد کارخانه	تعداد کارکنان	محصول به تن	کل صادرات	کل واردات	کل مصرفی
اول	۷۴	۱۳۸۶	۶۱۰۳			
دوم	۸	۱۸۳	۱۱۹۳	۲۱۶	۹۵۶۹	۱۶۷۳۴
جمع	۸۲	۱۵۶۹	۷۲۹۶			

چون محصول دو کارخانه چای سازی در گیلان در سال ۳۹ مشخص نشده است کل محصول سال ۳۸ آن دو که ۱۶۰۹ تن میباشد باید بر کل محصول و کل مصرف افزوده شود.

۳- صنایع مشروبات الکلی و غیر الکلی و دخانیات: تهیه مشروبات الکلی بطریقه ابتدائی آن سابقه ممتد داشته و بوسیله افراد در منازل و کارگاه های کوچک انجام میگرفته است تا اینکه در زمان اعلیحضرت فقید کارخانه تهیه مشروبات الکلی بطریق صنعتی نصب و مشغول بهره برداری گردید، که سرعت کارخانه های تهیه مشروبات الکلی، والکل توسعه یافت بطوری که در سال ۱۳۳۹ تعداد ۲۲ کارخانه در این رشته در استان های مختلف

کشور فعالیت تولیدی داشته‌اند که ۴۴۶ نفر کارکنان در آن بکار اشتغال داشته‌اند. محصول سالانه ودکا (۷۳۸۲۵۷۹ بطری) کنیاک (۱۵۲۰۹۴ بطری) لیکور (۳۲۰۰۰ بطری) شراب (۱۸۷۹۵۴ بطری) الکل (۳۴۲۴۸۴ بطری) الکل سفید (۳۹۲۹۷۴۶ بطری) میباشد.

دخانیات: تا سال ۱۳۱۶ تهیه مواد دخانیه از قبیل سیگار - تنباکو - توتون چپق و غیره در کارخانه های خصوصی انجام میگردد و تهیه کنندگان مواد دخانی بدخواه خود نوع جنس و قیمت واحد آنرا بنابه اقتضای زمان تغییری دادند تا اینکه در زمان اعلیحضرت فقید بموازات ایجاد کارخانه های تهیه مواد دخانی - دخانیات در انحصار دولت درآمد. اولین کارخانه در سال ۱۳۳۴ تاسیس گردید و پس از اتمام بنا و نصب ماشین آلات در سال ۱۳۱۶ بهره برداری از آن آغاز گردید، و از آن سال بعد سیگار های گوناگون با متد صحیح تهیه و پس از بسته بندی در اختیار مصرف کنندگان قرار گرفت. اخیرا با تکمیل و توسعه کارخانه سیگار هائی که از لحاظ مرغوبیت با سیگار های خارجی برابری میکند بازار عرضه شده است که مورد توجه مصرف کنندگان قرار گرفته و از مصرف سیگار های خارجی بطور قابل ملاحظه ای کاسته است. و حتی مقداری نیز بخارج صادر میشود.

کارخانه دخانیات با ۲۲۳۳ کارگر و کارمند و مهندس و ۲۸۲ دستگاه ماشین میتواند روزانه با هشت ساعت کار ۳۰ میلیون عدد انواع سیگار تولید نماید. سوخت این کارخانه در سال ۳۹ - ۳۵۵۹۰۰۰ لیتر نفت و بنزین و گازوئیل بارزش ۶۹۵۸۳۶۰ ریال بوده است.

۴- صنایع نساجی: پیش از ارتباط بازرگانی ایران با جهان غرب کشور ما بافندگی و ریسندگی خود را با افزار کوچک دستی انجام میداد - کرباس، منقال، قدک، شال، حریر و غیره میبافتند و از همین پارچه ها به کشورهای دیگر نیز صادر میکردند. با ورود تمدن غربی به ایران پارچه های چیت و ماهوت و کرپ دوشین و غیره متدرجا به قیمت های ارزان وارد مملکت شده جای پارچه های وطن را اشغال کرده معذالک هنوز ساکنان دهات و ایلات احتیاجات عمده پوششی خود را با همان پارچه های ساده دست بافت تامین میکنند.

قدیم ترین کارخانه ریسندگی کارخانه صنایع الدوله است که در سال ۱۲۷۹ تاسیس شد و پس از آن کارخانه نخ ریزی ایران در تبریز است که در سال ۱۲۸۹ بکار افتاد، و دیگر کارخانه ریسندگی و بافندگی وطن است که در سال ۱۳۰۴ در اصفهان آماده به کار شد. بعد از آن متدرجا

کارخانه‌هایی در اصفهان و تبریز و شیراز و یزد و کرمان و سمنان و قزوین و قم و کاشان و مشهد و بندر عباس و اهواز دایز شد. (کارخانه چالوس چند سال پیش بنا بعلی که در وزارت صنایع و معادن از توضیح در باره آن خود داری کرده است بسته شد).

امروز صنایع نساجی کشور یکی از مهمترین صنایع کشور است که بیش از هر صنعت دیگری کارگر در اختیار دارد.

تعداد کارگران این صنعت متجاوز از یکصد هزار نفر است که از این عده بطور تخمین در حدود ۶۰۰۰۰ نفر در دستیابی و در حدود ۴۰۰۰۰ نفر در کارخانه های بزرگ مشغول بکارند؛ مجموع قوای محرکه در کلیه کارخانه های کشور (بجز نفت، راه آهن، شیلات) در حدود ۷۸۲۱۷۲ اسب بخار بر آورد شده است که در حدود ۹۳۰۰۰ اسب بخار آن مربوط به کارخانه های نساجی می باشد، به این ترتیب نیروی محرکه موجود در کارخانه های نساجی در حدود ۱۲٪ نیروی محرکه کل کارخانه کشور است.

در سال ۱۳۳۹ تعداد ۳۲ کارخانه ریسندگی پنبه و الیاف مصنوعی و تعداد ۲۹ کارخانه ریسندگی و بافندگی نخی بزرگ فعالیت داشته اند که در آنها ۵۶۳۶۹۴ دوک ریسندگی و ۹۵۳۳ دستگاه بافندگی مشغول بکار بوده و محصول آنها در سال مزبور در حدود دو بیست میلیون متر پارچه بوده است، تعداد ۱۴ کارخانه ریسندگی و پشمی با تعداد ۳۰۹۳۰ دوک ریسندگی و ۷۰۳ دستگاه بافندگی و با محصول ۳۰۵۶۰۰۰ متر پارچه پشمی (۱) و ۶۷۱۵۶۲ تخته پتو در این سال فعالیت تولیدی داشته اند. علاوه بر کارخانه های مذکور کارخانه های گونی بافی و ابریشم بافی و ریون بافی نیز در کشور مشغول به فعالیت بوده اند.

۵- صنایع چوب : با وجود اینکه در سالهای اخیر بعضی از لوازم چوبی جای خود را به نوع مشابه فلزی داده است معذالك اهمیت صنایع چوبی هنوز محفوظ مانده است زیرا علاوه بر در و پنجره و مبلمان منازل با ایجاد ساختمان های بزرگ دولتی و خصوصی مقدار زیادی چوب مصرف میشود که صنایع مربوط به آن نیز در توسعه و تکامل یافته و کارخانه های بزرگ چوب بری چوب خشک کنی، تخته سه لاسازی، اشباع تراورس، میل سازی بوجود آمده است. هم اکنون متجاوز از ۳۸۴ کارخانه و کارگاه با ۲۶۵۲ نفر کارگر و متخصص در فعالیت های مزبور مشغول فعالیت بوده و جمعا ۵۷۴ میلیون ریال (به استثنای فعالیت اشباع تراورس) در این فعالیت ها سرمایه گذاری شده است. اولین کارخانه تخته سه لائی سازی در سال

۱۳۲۰ در تهران تاسیس شد و چون محصول آن احتیاجات کشور را تامین نمی کرد لذا به تدریج چند کارخانه دیگر تاسیس و شروع به بهره برداری نمود. جدول زیر وضع کارخانه های تخته سه لا سازی و فیبر سازی کشور را در سالهای مختلف تا سال ۱۳۳۹ نشان میدهد.

سال	تعداد کارخانه	تعداد کارکنان	میزان محصول به ورق
۱۳۲۵	۲	۱۴۱	۵۱۱۸
۱۳۳۶	۳	۱۲۶	۳۱۵۰۰۰
۱۳۳۷	۴	۲۲۹	۲۹۵۶۰۰
۱۳۳۸	۳	۲۶۴	۱۳۰۰۰
۱۳۳۹	۴	۱۶۶	۲۲۳۵۲۱

۶- صنایع چرم سازی: چرم سازی از قدیم ترین صنایع ایران میباشد. کارگاههای دستی و دباغی در تهران و غالب شهرستانهای شمالی ایران از قدیم وجود داشته ولی پایه گذاری چرم سازی ماشینی در سال ۱۳۱۱ آغاز شد. در این سال اولین کارخانه در همدان نصب و سال بعد از آن بهره برداری گردید. و سپس به منظور تقویت این صنعت قدیمی کارخانه های متعدد چرم سازی در تبریز و تهران تاسیس گردید. بطوریکه هم اکنون تعداد ۱۹ کارخانه چرم سازی با ۱۲۲۳ نفر مهندس و کارگر و کارمند مشغول به فعالیت می باشند.

(۱) هم اکنون صنعت نساجی کشور به رویهم بالغ بر ۴۰۰ میلیون متر می رسد.

وضع کارخانه‌های چرم سازی ایران به تفکیک استانها

مصرفه	محصول				تعداد کارکنان	تعداد کارخانه	استان
	چرم و پوست و پشم	پایه - آستری - پایه	چرم زبر - بدنی	پایه - چرم زبر - بدنی			
۱۲۵۸۰۵	۸۱۲۰۰	۴۰۰۰	۳۴۷۵	۷۷۷۱۶۸۹	۷۷۶	۱۳	مرکزی
—	—	—	۵۶۰	۲۱۸۰۰۰	۳۱۶	۵	سوم
—	۵۴۰۰۰۰	—	—	—	۱۳۰	۱	پنجم
۱۲۵۸۰۵	۱۲۵۲۰۰	۴۰۰۰	۴۰۳۵	۹۹۵۱۶۸۹	۱۲۲۲	۱۹	جمع

سالامبور سازی : سالامبور سازی نیز از قدیم ترین صنایع ایران میباشد که همه ساله مقدار سالامبور که در کارخانه های داخلی تهیه میشود بخارج صادر می گردد . در جدول زیر وضع سالامبور سازی کشور به تفکیک استانها و محصول آنها نشان داده شده است .

وضع کارخانه های سالامبور سازی کشور

استان	تعداد کارخانه	تعداد کارکنان	محصول	
			سالامبور - به جلد	پشم و مو و کرک
مرکزی	۷	۵۷۴	۴۴۰۰۰۰	۱۸۱۷
سوم	۱	۱۲	۶۰۰۰۰	—
نهم	۱	۲۰	۶۰۰۰۰	—
جمع	۹	۶۰۶	۵۶۰۰۰۰	۱۸۱۷

۷ - صنایع لاستیک : فعالیت های اقتصادی و اجتماعی و پیشرفت اقدامات مربوط به اجرای طرح های تولید و عمرانی موجب گردیده است که احتیاج کشور به وسائل موتوری سالیانه به مقدار قابل توجهی افزایش یابد . چنانچه آمار گمرکی نشان میدهد واردات انواع لاستیک سال به سال زیادتر میشده است ، و این تفاوت فاحش سرمایه داران داخلی و خارجی را متوجه تأسیس کارخانه لاستیک سازی در ایران نمود .

در چند سال پیش اولین کارخانه روکش سازی در ایران شروع بکار کرد و در سال ۱۳۳۷ کارخانه گودریچ بر طبق قانون جلب سرمایه های خارجی و با شرکت سرمایه داران داخلی در ایران سرمایه گذاری شد و در سال ۱۳۴۰ بهره برداری کرده است . ظرفیت این کارخانه در سال تعداد ۱۹۲۰۰۰ حلقه لاستیک توئی و تعداد ۱۹۲۰۰۰ حلقه لاستیک روئی و ۵۰۰۰ تن سایر مواد لاستیکی می باشد .

به موازات این اقدام همه صنایعی که بنحوی از مواد لاستیکی در تولید خود می توانند استفاده کنند نیز توسعه یافته ، بطوریکه از مقدار تولید کفش اعم از لاستیکی و کتان و پلاستیکی و غیره ۲۲۹۱۰۰۰ زوج رسیده است ، و همچنین تعداد ۱۹۴۴۰ حلقه لاستیک فرسوده روکش شده و ۱۱۸ تن پودر لاستیک تهیه شده است . میزان سرمایه گذاری در این رشته از صنعت بجز کارخانه گودریچ بالغ بر ۲۹۱ میلیون ریال می باشد و تعداد افرادی که در این زمینه فعالیت می کنند ۱۴۴۱ نفر است .

۸ - صنایع شیمیائی و داروئی : دامنه صنایع شیمیائی بسیار وسیع بوده و رشته های گوناگونی تحت این عنوان به فعالیت تولیدی مشغولند که در زیر بعضی از صنایع مهم آن را مورد مطالعه قرار می دهیم - داروسازی -

صنایع داروسازی که تا هفده سال پیش ، از حدود تهیه عصاره و تنطوره های داروئی تجاوز نمی کرد در سالهای اخیر پیشرفت قابل توجهی نموده و به صورت کارخانه های بزرگ و مجهز درآمده است . کلیه این کارخانه ها در تهران متمرکز میباشند و سال های ۳۹-۲۲ کارخانه با ۵۵۹ نفر کارگر و متخصص مشغول فعالیت تولیدی بوده و در این رشته جمعاً ۲۳۸ میلیون ریال سرمایه گذاری شده است .

صابون سازی - صابون مورد احتیاج عموم مردم است و با توسعه فرهنگ و بالا رفتن سطح زندگی افراد - مصرف صابون نیز به سرعت بالا می رود بطوریکه روز به روز بر تعداد کارخانه های صابون سازی افزوده میشود . در سالهای اخیر جهت رفع احتیاج مردم صاحبان این نوع صنایع اقدام به توسعه کارخانه و مرغوبیت جنس خود نموده و محصول بهتر و بیشتری را به بازار عرضه داشته اند . هم اکنون بیش از ۶۵ کارخانه صابون سازی با ۷۶۶ نفر کارکنان در فعالیتند . که کل محصول آنها از ۲۱۱۸۳ تن در سال متجاوز است .

کبریت سازی - کبریت که یکی از ضروری ترین مایحتاج افراد بشمار می رود تا سال ۱۳۱۲ از خارج وارد کشور می شد ، ولی از همان سال به بعد سرمایه داران داخلی اقدام به تأسیس و بهره برداری کارخانه

وضع کبریت سازی کشور به تفکیک استانها

استان	تعداد کارخانه	تعداد کارکنان	نوع محصول	محصول	
				مقدار	واحد
مرکزی	۴	۳۶۴	کبریت بنایی	۷۴۵۰۰۰۰	قوطی - پاکت
اول	۳	۶۰۳		۴۴۱۰۰۰۰	قوطی
دوم	۱	۱۶		۱۰۰۰۰۰	"
سوم	۲	۹۶۰		۲۵۶۸۲۰۰۰	"
پنجم	۴	۳۸۰		۳۸۲۴۰۰۰۰	"
نهم	۶	۳۵۷		۱۹۸۰۰۰۰۰	"
دهم	۱	۴۰	۲۴۰۰۰۰۰	"	
جمع	۲۱	۲۷۲۰	کبریت بنایی	۴۳۶۸۶۰۰۰	قوطی - پاکت
				۵۰۰۰۰۰۰۰	

های کبریت سازی کردند تا سال ۱۳۳۳ چندین کارخانه تأسیس گردید ولی چون افراد بدون مطالعه و مراجعه به آمار و در نظر گرفتن احتیاجات کشور اقدام به تأسیس کارخانه های جدید کبریت سازی کردند. محصول کبریت زیاده تر از احتیاج کشور تهیه شد و چون بازاری هم برای فروش در خارج کشور نداشت مقدار زیادی در انبارها ماند و به فروش نرسید. ناچار کارخانه ها از مقدار تولیدی کاسته و بعضی نیز تعطیل گردید: چنانچه در سالهای ۳۵-۳۴ محصول کبریت رو به کاهش نهاد و از سال ۳۷ دوباره رو به افزایش گذارد.

۹- صنایع مشتق از نفت: نفت و مشتقات آن یکی از عوامل اصلی قوای محرکه صنایع در دنیا می باشد و کمبود آن هر آینه ممکن است کشور را دچار خسران جبران ناپذیری کند، از این لحاظ است که کشور های نفت خیز جهت کشف معادن و ازدیاد محصول نفت شب و روز فعالیت و تلاش می کنند. صنعت نفت ایران یکی از صنایع مهم و محصولات آن پرارزش ترین محصولات کشور بشمار می رود و بزرگترین رقم صادراتی کشور را تشکیل می دهد.

کلیه محصولات نفتی که از منابع مختلف کشور بدست می آیند بصورت خام صادر گشته و یا در پالایشگاه های آبادان و کرمانشاه تصفیه و پس از تأمین مصرف داخلی مازاد آن صادر می شود.

شرکت های عامل نفت و شرکت ملی نفت ایران فعالیت نفتی خود را جهت حفر چاههای جدید و تصفیه آن روز بروز توسعه داده و جهت ازدیاد محصول کوشش مینمایند.

در ماه مه ۱۹۰۱ بمدت ۶۰ سال قرار دادی ما بین دولت ایران و ویلیام دارسی بسته شد. بهره برداری از منابع نفت خیز در سراسر ایران بجز ولایات گیلان، مازندران، خراسان، آذربایجان و گرگان بوده است. طبق قرارداد مزبور ۱۶٪ از منافع حاصله به دولت ایران تعلق می گرفت. از سال ۱۹۳۱ شرکت نفت انگلیس و ایران حق دولت ایران را نمی داد علت مسامحه شرکت این بود که بهانه به دست دولت برای لغو قرار داد داده شود زیرا شرکت مطمئن بود که پس از لغو قرار داد دارسی، قرار داد جدیدی با شرایط بهتر از نقطه نظر ازدیاد - با دولت ایران منعقد خواهد نمود؛ چنانچه قرار داد دارسی در سال ۱۳۱۱ از طرف دولت ایران لغو و قرارداد جدیدی بسته شد، و به مدت قرارداد دارسی ۳۲ سال اضافه گردید.

بالاخره بخواست ملت ایران در تاریخ ۲۹ اسفند ماه سال ۱۳۲۹ از شرکت نفت انگلیس و ایران خلع ید بعمل آمد و نفت ایران ملی شد. در تاریخ هفتم آبانماه ۱۳۳۳ قرار دادی بین دولت ایران و شرکت ملی نفت ایران از یک طرف و هیئت شرکت بزرگ نفت از طرف دیگر بموقع اجرا گذاشته شد. شرکت های مزبور وسهام هر یک عبارتست از:

گالف اویل کوربوش	۸٪ سهام
سکونی و اکیون اویل کمپانی اینگور پورتید	۸٪ «
استاندارد اویل کمپانی (نیوجرسی)	۸٪ «
استاندارد اویل کمپانی اوکالیفرنیا	۸٪ «
دی تگزاس کمپانی	۸٪ «
دقی بریتیش پتیرولیوم کمپانی لیمندی (شرکت نفت سابق ایران وانگلیس)	۴۰٪ «
باتاف پتیرولیوم ماتاسگار پای ان دی	۱۴٪ «
کمپانی فرانس پترول	۶٪ «

این هشت شرکت بطور دسته جمعی کنسرسیوم نامیده شدند.

درآمد سالانه نفت در سال ۱۳۴۱ یکصد و سی (۱۳۰) میلیون لیره استرلینگ بوده است که اگر هر لیره ۲۰۰ ریال بحساب آید جمعاً دو هزار و ششصد میلیون تومان خواهد بود (۲۶۰۰۰ میلیون ریال) (۱). ایران از حیث تولید مواد نفتی از دیماه ۱۳۳۸ تا ۱۳۳۹ مقام ششم را بین کلیه کشور های جهان بدست آورده است. در جدول زیر تعداد کارکنان صنایع نفت از دیماه ۱۳۳۸ تا دیماه ۱۳۳۹ مشخص شده است که بی شک تا حال بر اثر توسعه صنایع نفت بر تعداد آنها افزوده شده است.

و اما هم اکنون مجموع تولید نفت خام ایران به ۱۱۰ میلیون متر مکعب رسیده است و در نتیجه عواید ایران از محل صادرات نفت حوزه قرارداد به ۱۸۵ میلیون لیره استرلینگ افزایش یافته است، (۳۷۵۰۰ میلیون ریال).

در مورد وسایل حمل و نقل مواد نفتی پیشرفتهای زیادی بعمل آمده: ساختمان خط لوله سراسری دوم (اهواز- تهران بطول ۷۵۴ کیلومتر و قطر ۴۰ تا ۵۰ سانتیمتر به پایان رسید و روز چهاردهم دیماه سال گذشته بهره برداری از آن آغاز گردید. این خط فعلاً روزانه حدود ۵۰۰۰ مترمکعب از فرآورده های پالایشگاه آبادان را به انبار انتهائی ری حمل می نماید و پس از تکمیل ساختمان پالایشگاه تهران (که در دوم آبانماه ۱۳۴۴ آغاز گردید و تا دو سال دیگر پایان خواهد یافت) روزانه ۱۳۵۰۰ مترمکعب نفت خام مورد نیاز این پالایشگاه را از جنوب تأمین خواهد کرد.

جمع	شرکت عامل		شرکت ملی نفت ایران	
	نفت کنسرسيوم			
تعداد کارمند تعداد کارگر	تعداد کارگر	تعداد کارمند	تعداد کارگر	تعداد کارمند
۵۵۰۲۸	۳۱۷۳۵	۵۲۱۰	۱۹۳۱۱	۴۱۷۲
۲۲۰۶	تعداد کارکنان قراردادی و کنتراتیجی بر دو شرکت			
۵۷۲۳۴	جمع کل			

۱۰ صنایع غیر فلزی معدنی (به استثنای نفت و ذغال سنگ : بر اثر افزایش کارخانه های تولیدی و توسعه صنایع و برپاداشتن ساختمانهای بزرگ و شروع ساختمان سد های بزرگ و متعدد در نقاط مختلف کشور واحداث راهها و توسعه بنادر احتیاج وافر به مصالح ساختمانی پیدا شد و از این نظر در سالهای اخیر چند کارخانه سیمان و چندین کارخانه بزرگ آجر سازی اتوماتیک در سراسر کشور تأسیس و شروع بکار نموده است . صنایع مهم مصالح ساختمانی بشرح زیر می باشد :

۱ - آجر سازی : آجر سازی یکی از صنایع مهم و بسیار قدیمی است که تاکنون تغییرات مکانیکی زیادی در روش بهره برداری آن داده است ولی اساس بهره برداری همان است که از قدیم معمول بوده است . بیشتر کوره های آجر پزی کشور از نوع هوفمان می باشد که سوخت آنها نفت سیاه و ذغال سنگ است .

تفاوتی که بین کوره های هوفمان ایران و اروپا وجود دارد اینست که در اروپا تمام مراحل تهیه آجر با افزار مکانیکی است ، ولی در ایران همان عملیات با دست انجام میشود . در سالهای اخیر بعضی از صاحبان کارخانه های آجر سازی به منظور ماشینی کردن عملیات آجر سازی به کمک وزارت صنایع و معادن کارخانه های خود را تمام اتوماتیک کرده اند . در جدول زیر وضع کوره های فخاری تهران و حومه در سال ۳۹ نشان داده شده است :

نوع کوره	تعداد کوره	تعداد کارکنان	محصول		
			آجر به تن	کچ به تن	آجر به هزار قالب
کوره آجرنقاری	۲۱۸	۱۰۹۰۰	—	—	۹۰۰۰۰۰
کوره گچی	۵۹	۵۹۰	—	۱۳۵۰۰۰	—
کوره آهکی	۲۸	۲۲۶	۳۶۰۰۰۰	—	—
کوره تراشی	۸۰	۱۶۰	—	—	—
جمع	۳۹۵	۱۱۸۷۶	—	—	—

محصول آجرهای استان مرکزی به استثنای تهران عبارتست از ۱۰۴۰۷۱ تن کچ تهیه شده است . سایر نقاط کشور در سال ۱۳۳۹ تعداد ۵۹۲۳۰۴ قالب آجر و ۲۲۱۱۶ تن آهک و ۲۰۱۲ تن کچ می باشد . علاوه بر ارقام فوق در

۲ - صنعت سیمان : اولین کارخانه سیمان کشور در سال ۱۳۱۰ بظرفیت ۱۰۰ تن در محل فعلی کارخانه سیمان ری احداث گردید و چون مصرف سیمان با آشنا شدن مردم به خواص مفید آن روز به روز بیشتر شد و از طرف دیگر محصول تولیدی کارخانه مزبور نمی توانست مصرف آنروز کشور را تأمین نماید لذا در سال ۱۳۱۶ کارخانه دیگری به ظرفیت ۲۰۰ تن در همان محل نصب گردید و سومین کارخانه در سال ۱۳۱۸ خریداری شد ولی بعلت درگیر شدن جنگ دوم جهانی حمل ماشین آلات آن متوقف ماند تا اینکه در سال ۱۳۳۱ ماشین آلات به ایران حمل و نصب گردید و در سال ۱۳۳۳ بهره برداری نمود ، سپس کارخانه های دیگری بوسیله سرمایه داران ایران و با کمک وزارت صنایع و معادن تأسیس شد و در نتیجه میزان تولید سیمان به مقدار قابل ملاحظه ای افزایش یافت . در سال ۱۳۳۹ تعداد ۸ کارخانه سیمان با ۲۸۹۳ نفر کارگر و مهندس مشغول به فعالیت تولیدی بوده اند و جمعاً ۷۹۷۲۵۸ تن سیمان تولید نموده اند .

۱۱ - صنایع فلزی غیر از ماشین آلات : صنایع اشیاء فلزی از جمله فعالیت هایی است که در اثر اجرای سیاست حمایت از مصنوعات داخلی و اقداماتی که جهت توسعه صنایع کشور معمول شده در حال رشد و تکامل می باشد ، چنانچه اغلب کارگاههای کوچک گذشته به کارخانه های بزرگ

ومدرن تبدیل گردیده است و محصولات آنها و بخوبی قادر به رقابت با فرآورده های کارخانه های کشور های صنعتی خارج میباشد .
 محصولات از قبیل بخاری ساده و مبلی ، انواع چراغ های نفت سوز ، ترازو ، باسکول ، وسایل کشاورزی و موتور آب و سایر لوازم و وسایل ماشین آلاتی که در سابق از خارج وارد می شد و یکی از ارقام بزرگ واردات را تشکیل می داد کم و بیش در ایران تهیه می شود . هم اکنون متجاوز از ۲۳۴ کارخانه با تعداد ۱۳۳۲۲ نفر کارگر و کارمند و مهندس در این رشته ها مشغول به فعالیت تولیدی می باشند . هم محصولات این کارخانه ها به قرار زیر است :

- ۱ - بخاری ۵۷۴۰۰
- ۲ - آب گرم کن ۱۳۰۶۰ دستگاه
- ۳ - صندوق نسوز ۳۹۹۵
- ۴ - لوله برگمان ۴۸۰۰۰۰۰ متر
- ۵ - سماور نفت سوز ۱۹۶۰۴۰ دستگاه
- ۶ - چراغ گرسوز ۲۹۱۸۰ دستگاه
- ۷ - چراغ خوراک پزی ۲۵۶۷۰ دستگاه
- ۸ - ظروف لعابی ۱۳۲۰۶۸۱ عدد
- ۹ - ظروف مختلف مسی و برنجی ۱۲۹۸ تن
- ۱۰ - چرا طرح والور ۲۵۰۰۰ دستگاه
- ۱۱ - ظروف المونیوم ۱۴۰۸ تن
- ۱۲ - قفسه بازشو ۷۶۰۰۰۰ متر
- ۱۳ - میخ ۱۸۰۰ تن

۱۴ - صنایع ماشین و ترانسفورماتور : توسعه فعالیت های اقتصادی و پیشرفت اقدامات مربوط به اجرای طرحهای تولیدی و عمرانی موجب گردیده است که احتیاج کشور به وسایط نقلیه موتوری سالیانه به میزان قابل توجهی افزایش یابد : چنانچه آمار گمرکی نشان می دهد واردات وسایط نقلیه موتوری نسبت به سال ۱۳۳۵ به بیش از دو برابر افزایش یافته است و این افزایش سریع واردات موجب شده که سالیانه مبالغ زیادی ارز از کشور خارج شود . ضمن اجرای برنامه توسعه صنایع کشوری و تشویق سازمانهای خصوصی و تأسیس کارخانه های مخصوص سوار کردن اتومبیل سواری ، اتوبوس ، کامیون ، جیب مورد توجه قرار گرفت و در راه عملی کردن طرح های مربوط تسهیلات لازم فراهم شده است بطوریکه هم اکنون تعداد ۱۰۳ کارخانه ترانسفورماتور سازی و کارخانه

مخصوص سوار کردن وسائط نقلیه و کولر سازی با تعداد ۹۷۰ نفر کارگر کولر آبی و کارمند و مهندس در فعالیت تولیدی می باشند که اهم محصول آنها از اینقرار است: چیب ۲۵۰۰ دستگاه، ترانسفورماتور ۱۸۸۷۷ دستگاه کولر ۱۰۰۰ دستگاه، و جمعاً در این زمینه متجاوز از ۳۰۳ میلیون ریال سرمایه گذاری شده است.

۱۳ - صنایع تولید نیرو: تولید نیروی برق به مقدار زیاد و به قیمت ارزان در پیشرفت برنامه های اقتصادی و صنعتی کشور مؤثر بوده و می توان گفت اولین مرحله توسعه و ترقی هر کشور تولید نیروی برق ارزان می باشد، و از اینجاست که دولتها سعی می کنند با استفاده از منابع طبیعی مانند آبشارها و نفت و زغال سنگ و گازهای متصاعد از چاههای نفت (و اخیراً بوسیله نیروی اتم) برق به قیمت ارزان تولید و در دسترس مردم برای مصرف در منازل و صنایع و کشاورزی و غیره بگذارند. با وجودیکه هر ساله تولید برق افزایش یافته است ولی در نظر مقایسه با سایر کشورها تولید و مصرف نیروی برق کشور ما هنوز در مراحل ابتدائی می باشد.

تولید نیروی برق در سالهای اخیر ترقی فوق العاده ای کرده است: طبق آمار جمع آوری شده تولید سرانه برق در سال ۱۳۳۵ بطور متوسط در حدود هشت کیلووات ساعت بوده است و حال آنکه در سال ۱۳۳۹ رقم فوق به ۳۱ کیلووات ساعت رسیده است (بدون در نظر گرفتن تولید نیروی برق مناطق نفت خیز و راه آهن و شیلات).

با در نظر گرفتن فعالیتهای عظیمی که در راه توسعه برق بوسیله ایجاد سد بر روی رودخانهها و واحداث کارخانه های عظیم برق انجام می گیرد امید می رود که در سالهای آینده تولید سرانه برق به میزان قابل توجهی برسد.

در سال ۱۳۳۹ تعداد ۳۰۹ کارخانه برق با محصول ۶۸۹۱۲۲۱۵۲ کیلووات ساعت مشغول فعالیت تولیدی بوده و جمعاً در این رشته ۳۷۰۳ نفر کارگر و کارمند و مهندس در آنها بکار اشتغال داشته اند.

خواننده عزیز که گزارش را از نظر گذرانده است بی شک بی برده است که همواره سعی دولت ایران این بوده است که مملکت را در مسیر صنعتی شدن قرار دهد و بدین ترتیب نتیجه می شود که: آثار گذاری

کارخانه ذوب آهن و صنایع سنگین در مملکت ما تصادفی و نسجیده نیست، بلکه تأسیس آنها برای تکمیل فعالیتهای صنعتی پس از جنگ ضرورت قطعی واجتناب ناپذیری دارد. نویسنده امیدوار است که این تلاشها و کوششها چه در زمینه کشاورزی و چه در زمینه صنعتی بی‌شاز آنکه به تصور رود ثمر بخش باشد و مملکت ما بتواند چهره تابناک تاریخی خویش را یکبار دیگر بهجهانیان بنمایاند.

منابع و مأخذ:

- ۱ - صنایع ایران پس از جنگ نگارش مهندس زاهدی.
- ۲ - آمار فعالیتهای صنعتی ایران سال ۱۳۳۹ وزارت صنایع و معادن.
- ۳ - گزارش مقدماتی برنامه سوم صنایع و معادن.
- ۴ - صنایع کوچک - جزوه‌های تأیید شده از صنایع و معادن.
- ۵ - بررسی عملیات شرکت‌های عامل نفت ایران ۱۹۶۱.